

Издавач:

Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву
Алексе Шантића 1, Пале
Телефон: 057 223479
Е-пошта: filozof@paleol.net
<http://www.ffuis.edu.ba/radovi>

За издавача:

Проф. др Миланка Бабић

Редакција:

Проф др Бабић Миланка, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф др Бараћ Драган, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф др Билбија Снежана, Универзитет у Сарајеву, БиХ
Проф др Бошковић Драган, Универзитет у Крагујевцу, Србија
Проф. др Кнежевић Саша, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф др Ковачевић Милош, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф др Летић Бранко, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Проф др Матејић Предраг, Ohio State University, САД
Проф др Савова Димка, Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Бугарска
Проф др Стојановић Јелица, Универзитет Црне Горе
Проф др Татаренко Ала, Универзитет у Љвову, Украјина

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Милош Ковачевић

Секретар редакције:

Проф. др Саша Кнежевић

Технички уредник:

Властимир Пантић

Лектура и коректура:

Доц. др Сања Куљанин
Доц. др Биљана Самарцић
Јадранка Регоје

Превод на енглески:

Доц. др Марија Летић

Компјутерски слог:

Властимир Пантић

Штампа:

„DIS-Companу“ д.о.о. Пале

Тираж:

300 примјерака

Пале, 2013.

ISSN 1512-5858

COBISS.BH-ID 7948294

УНИВЕРЗИТЕТ У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ПАЛЕ

РАДОВИ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
ФИЛОЛОШКЕ НАУКЕ

БРОЈ
15
књига 1

Пале,
2013

Publisher:

Faculty of Philosophy
University of East Sarajevo
Alekse Šantića 1, Pale
Phone: 057 223479
E-mail: filozof@paleol.net
<http://www.ffuis.edu.ba/radovi>

General Editor:

Milanka Babić

Editorial Board:

Babić Milanka, University of East Sarajevo, BiH
Barać Dragan, University of East Sarajevo, BiH
Bilbija Snežana, University of Sarajevo, BiH
Bošković Dragan, University of Kragujevac, Serbia
Knežević Saša, University of East Sarajevo, BiH
Kovačević Miloš, University of East Sarajevo, BiH
Letić Branko, University of East Sarajevo, BiH
Matejić Predrag, Ohio State University, USA
Savova Dimka, St. Clement of Ohrid University of Sofia, Bulgaria
Stojanović Jelica, University of Montenegro
Tatarenko Ala, University of Lviv, Ukraine

Editor-in-Chief:

Miloš Kovačević

Editorial Board Secretary:

Saša Knežević

Technical Editor:

Vlastimir Pantić

Language Editing and Proofreading:

Sanja Kuljanin
Biljana Samardžić
Jadranka Regoje

English Translation:

Marija Letić

Desktop Publishing:

Vlastimir Pantić

Printed by:

„DIS-Company“ d.o.o. Pale

Circulation:

300 copies

Pale, 2013.

ISSN 1512-5858

COBISS.BH-ID 7948294

UNIVERSITY OF EAST SARAJEVO
FACULTY OF PHILOSOPHY PALE

FACULTY OF PHILOSOPHY
COLLECTION OF PAPERS

PHILOLOGY

ISSUE

15

volume 1

Pale,
2013

Радове у овој књизи су рецензирали:

Проф. др Бабић Миланка, Филозофски факултет Пале
Проф. др Бараћ Драган, Филозофски факултет Пале
Проф. др Билбија Снежана, Филозофски факултет Сарајево
Проф. др Бошковић Драган, Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
Проф. др Брџанин Бранко, Филозофски факултет Пале
Проф. др Брчкало Бранка, Филозофски факултет Пале
Доц. др Вујевић Вера, Филозофски факултет Пале
Доц. др Ђого Дарко, Православни богословски факултет Фоча
Доц. др Зељко-Зубац Ружица, Филозофски факултет Мостар
Доц. др Зечевић Нада, Филозофски факултет Пале
Доц. др Јовић Божица, Филозофски факултет Пале
Проф. др Јоковић Миролуб, Филозофски факултет Пале
Проф. др Кнежевић Саша, Филозофски факултет Пале
Проф. др Ковачевић Милош, Филозофски факултет Пале
Доц. др Кујунџић Маја, Филозофски факултет Пале
Проф. др Летић Бранко, Филозофски факултет Пале
Доц. др Летић Марија, Филозофски факултет Пале
Проф. др Лопичић Весна, Филозофски факултет Ниш
Проф. др Максимовић Горан, Филозофски факултет Ниш
Проф. др Максимовић Милена, Филозофски факултет Пале
Проф. др Марковић Јелена, Филозофски факултет Пале
Проф. др Росић Тиодор, Педагошки факултет Јагодина
Проф. др Станаревић Рада, Филозофски факултет Пале
Проф. др Стојановић Јелица, Филозофски факултет Никшић
Проф. др Цветковић Соња, Факултет уметности Ниш
Проф. др Чутура Илијана, Факултет педагошких наука Јагодина
Доц. др Шћепановић Михаило, Филолошки факултет Београд

Часопис је штампан уз финансијску подршку
Министарства науке и технологије Владе Републике Српске.

БЕСПРЕДЛОШКЕ И ПРЕДЛОШКО-ПАДЕЖНЕ ИМЕНИЧКЕ СИНТАГМЕ У ЗАКОНОДАВНО-ПРАВНОМ ФУНКЦИОНАЛНОМ СТИЛУ НА ПРИМЕРУ СТАТУТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Апстракт: Текстови у оквиру законодавно-правног стила су често на мети критике од стране лингвиста због анонимности и безличности, као и употребе синтаксичких конструкција које отежавају разумевање текста (Кликовац 2008). Посебно се истиче нагомилавање облика генитива у оквиру именичких синтагми и предлошко-падежних конструкција (Тошовић 2002). Циљ рада је да се испитају одлике беспредлошких и предлошко-падежних именичких синтагми на примерима ексцерпираним из Статута Универзитета у Крагујевцу. Поред тога, циљ је да се испита у којој мери употреба номинализованих и декомпонованих конструкција, као и експлицитне категоризације доприноси томе да текст буде тежак за разумевање, али и да ли се, и у којој мери, употребом оваквих синтаксичких конструкција избегава редундантност и постиже економичност текста, што је једна од главних карактеристика овог стила (Радовановић 2004).

Кључне ријечи: законодавно-правни стил, беспредлошке и предлошко-падежне именичке синтагме, декомпоновање, номинализација, експлицитна категоризација.

1. Увод

У овом раду испитујемо одлике беспредлошких и предлошко-падежних именичких синтагми на примерима ексцерпираним из административног функционалног стила (на тексту Статута Универзитета у Крагујевцу¹), односно подстила који се назива законодавно-правни² (Тошовић 2002: 68).

Административни стил је језички стил јавне комуникације³, а примарни облик комуникације јесте писмена форма, док је усмена секундарни. Овај стил одликују стандардизација и унификација (у том смислу понајвише представља супротност књижевном функционалном стилу), дуже и компликованије реченице (што је одлика писаног језика уопште, Кликовац

* manojlovic.nina@gmail.com

¹ Сви примери су преузети из текста Статута Универзитета у Крагујевцу, па је након примера у загради наведен само члан из ког је преузет.

² Свесни смо да постоји дистинкција између језика права и правничког језика (Табораши 2006: 29), али је не узимамо у обзир, јер није релевантна за наш рад.

³ Видети схему на страни 59. (Тошовић 2002).

2008: 165), сиромашна лексика, непотребно гомилање речи, декомпоноване конструкције, слабо присуство глагола⁴, деперсонализовани облици, заступљеност садашњег времена, кондензоване синтагме итд. Овде неће бити говора о свим одликама овог стила, већ ћемо се искључиво бавити синтаксичком анализом беспредлошких и предлошких форми именичких синтагми и предлошко-падежних конструкција.

Често се наглашава да литература није поклонила довољно пажње изучавању лингвистичког аспекта правних аката, упркос чињеници да је језик један од примарних инструмената нормативне технике (Јелић 1986: 97) и да се језиком права више баве правници него лингвисти (Луковић 1994: 3). Дуго је било раширено схватање да административни функционални стил нема синтаксичких особености (Луковић 1994: 13), те се није много аутора бавило овим аспектом правничког језика, већ углавном историјском позадином и развојем правне терминологије. Међутим, у последњим деценијама, све више пажње се поклања бирократском стилу (Кликовац 2008) јер има велики утицај на језик медија, па и на свакодневни разговорни стил.

2. Кратак преглед развоја административно-правног функционалног стила

Већина основних појмова, на којима и данас почива правна терминологија, није проистекла из идентичне историјске праксе (Табораши 2006: 31), те можемо говорити о две основне струје које стоје у међусобној супротности. Наиме, тежња је углавном била да се језик правних аката прилагоди народном језику (Луковић 1994), па макар и описним преобличавањем нејасних термина (Луковић 2004: 275-276). Како Јелић каже, требало је „мислити као филозоф, а изражавати се као сељак“ (Јелић 1986: 119). С друге стране, Луковић (1994: 7) наводи да обичан језик, који свако може разумети, треба избегавати у писању закона, јер законодавно-правни стил тиме губи ауторитет. Овакав приступ стварању правне терминологије заступа и Табораши (2006: 34), који истиче да законодавац треба да избегне реч која се налази у општој употреби и створи нову реч са прецизном употребом и семантичком вредношћу у оквиру овог функционалног стила. Тежња ка безличности и општости у изражавању довела је и до прекомерне номинализације (Радовановић 2004: 177).

Они који се баве лингвистичким аспектом административног стила наводе да су за недовољну јасност одговорне синтагме састављене из мноштва зависних чланова (Луковић 1994; Јелић 1986). Тошовић (2002: 370) посебно упозорава на нагомилавање облика генитива у оквиру именичких синтагми и предлошко-падежних конструкција, што, према његовом ми-

⁴ Тошовић наводи да има двоструко мање глагола него именица (Тошовић 2002: 363).

шљењу, доприноси неразумљивости текста правних аката. Ми сматрамо да разлог оваквом нагомилавању треба потражити у употреби језика у правним документима кроз историју. Сваки функционални стил има историјску подлогу, те се и у оквиру правног стила може говорити о историјском развоју језика у правним актима.

Када говоримо о стварању домаће терминологије блиске народном језику, можемо приметити да су синтагме коришћене како би се народним језиком заменили термини за које је постојала бојазан да не буду разумљиви народу. На пример, како је Кнез Милош био незадовољан језиком Кривичног законика, изрази су бивали замењени синтагмама и реченицама (Павловић 2006: 13). *Саучесник* је постао *другар у злочинству* – наместо речи дошла је именичка синтагма са предлошко-падежном конструкцијом која именицу (главни члан синтагме) ближе одређује. Нешто касније је у Кривични законик враћена правна терминологија. На овом и сличним примерима из правне историје видимо да су функционални стилови заиста флексибилне целине (Тошовић 2002: 64) и да дозвољавају одређене измене које не прете да наруше систем. Тако се сада сматра архаичним када атрибут у језику закона и прописа стоји иза именице, иако је некада то било сасвим прихватљиво (*акт Краљев, закон овај, Правила војена и народна* – „Караџорџев закон“, Луковић 1994: 47). Прилагођавање хрватском стилу је довело до прекомерне употребе германистичких синтаксичких конструкција (Павловић 2006: 21) – *учинак стечаја на разлучна и излучна права веровника*. У време комунизма, увођењем самоуправљања, правни језик је почео да се «квари», па је *предузеће* постало *организација удруженог рада, друштво* је замењено синтагмом *самоуправна интересна заједница*, а синтагма *извод из матичне књиге рођених*, која се још увек користи у законодавно-правном стилу у Србији, ушла је заправо у језик права као замена за именицу *крштеница*.

Историјом језика у законодавно-правном функционалном стилу не бавимо се само због облика који су постојали, већ да би се учили утицаји који су уобличили правни језик данас. Тако знамо да су синтагме правног језика у англосаксонским земљама формиране највише под утицајем француског језика (поред латинског, наравно, чији се утицај огледа у фиксираним изразима), те имамо редослед *именица + придев* (редослед који је типичан за француски, али не и за енглески језик) у речима *attorney general, condition precedent* или *notary public* (Солан и Тирзма 2010: 14). И у српском језику имамо сличну ситуацију. На пример, нагомилавање именица у синтагмама може се повезати са утицајем немачког језика, који је именичке природе (Јелић 1986: 117). Како Јелић тврди, у језику који је глаголског карактера какав је српски, овакво неконтролисано низање именица представља главни узрок неразумљивости нормативних текстова.

На крају овог кратког прегледа истраживања о именичким синтагмама у области језика у праву треба истаћи и да није само законодавно-правни стил српског језика критикован због непотребног гомилања речи, и

у англосаксонским земљама се непрестано указује на потребу за појединостављивањем језика у оквиру правничке професије (Табораши 2006: 35–36). Тирзма (2005: 27) пише да је синтакса језика у правним актима сложена, те треба уложити већи напор како бисмо разумели оно што је написано. Солан и Тирзма (2010) указују на чињеницу да је језик права тешко разумљив широј јавности. Тирзма (2005: 4) чак наводи да неки критичари правног језика тврде да је језик у законодавно-правном функционалном стилу намерно замршен и нејасан обичном народу како би правници и адвокати оправдали своје високе хонораре.

3. Беспредлошке и предлошко-падежне именичке синтагме

Наша анализа у оквиру овог рада биће концентрисана на беспредлошке и предлошке именичке синтагме у оквиру административно-правног функционалног стила, којих у правним актима има у изобиљу. Како у овом раду говоримо о именичким синтагмама, важно је рећи да је супстантивна категорија речи активно валентна према адјективној, али прави потенцијал ширења синтагми лежи у процесу функционалног преобразовања врста речи. Када је главни члан синтагме конкретна именица (или заменица), онда говоримо о функционалној транспозицији, а када је главни члан именичке синтагме девербативна или деадјективна именица, онда говоримо о категоријалној транспозицији детермината (Ковачевић 1992: 10). Наиме, супстантивна категорија речи може вршити функцију атрибута или прилошке одредбе, што би била њена секундарна функција. У законодавно-правном стилу далеко су чешће именичке синтагме у којима су сви зависни чланови или већина њих такође именице. Како Јелић наводи, „читалац се суочава са правом поплавом синтагми, састављених углавном од именица и мањим делом од придева и предлога“ (Јелић 1986: 117). Међутим, преобразовање је често последица деловања принципа језичке економије и тежње да реченице, као и цео текст, имају бољу структуру, као и стилску и комуникативну организацију (Ковачевић 1992: 10). Узмимо као пример синтагму *Одлука Сената Универзитета у Крагујевцу*. Осим предлога у који је део атрибутске предлошко-падежне конструкције (која ближе одређује именицу *Универзитет* подређену именици *Сенат*, која је зависан члан у односу на главни члан – *Одлука*), сви остали чланови су именице. Да је, на пример, именица *Сенат* функционално преобразована, види се по томе што према надређеном члану испољава своју секундарну функцију, а према подређеном (*Универзитет*) остаје именица.

Као што смо видели, односи између синтаксема могу бити субординирани (зависни) и такве синтагме представљају семантички функционално јединство при чему се функција целе синтагме одређује на основу функције надређеног члана (у нашем претходном примеру функција синтагме је одређена на основу функције синтаксема *Одлука*). За разлику од зависних синтагми које су спој хетерофункционалних јединица, независне синтагме

су спој хомофункционалних јединица које су у односу координације (у примеру *Савет и Сенат имају право доношења одлуке – Савет и Сенат представљају субјекте*).

Независне синтагме у законодавно-правном функционалном стилу могу бити у саставном – као у претходном примеру, или у примерима *овлашћења и начин одлучивања његових органа* (члан 1); *Рад Универзитета, његових органа и радних тела је јаван* (члан 10), *Организација и начин рада центара из става 1. овог члана* (члан 13) или *права и обавезе запосленог особља и студената* (члан 1) – или у раставном односу, нпр. *седници или делу седнице органа и радних тела* (члан 10); *високошколске јединице или друге организационе јединице* (члан 16).

У оквиру законодавно-правног функционалног стила постоје и блокиране синтагме, у којима зависни члан не само да конгруира са главним чланом, већ је положај синтаксема у њима фиксиран. Наиме, синтагма *правни лек*⁵ је блокирана, јер су синтаксеме у њој фиксиране (наспрам синтагми *државинска тужба, деклараторна тужба, истражни поступак, доказни поступак*). Синтагма *правни лек* може даље да учествује као конституент у другим неблокираним синтагмама (*ванредни правни лек*, где је *правни лек* главни члан са којим атрибут конгруира, или *поука о правном леку*, где је *правни лек* зависни члан предлошко-падежне синтагме)

У оквиру синтагме, клауза може да буде „деградирана“ (Бугарски 2003: 182) и врши функцију атрибута. Тако имамо кондензовану синтагму *Одлука Сената Универзитета о избору у звање је коначна* (Члан 131), која се у законодавно-правном стилу далеко чешће среће него синтагма *Одлука коју је донео Сенат Универзитета*, где клауза *коју је донео Сенат Универзитета* ближе одређује синтаксему *Одлука*. Синтагма *Одлука Сената Универзитета* је настала елидирањем исходишне вербалне структуре (реченице са атрибутском функцијом), те њени конституенти, који су били раздвојени глаголом, сада стоје један до другог (Ковачевић 1992: 11). Осим тога, позиција неконгруентног атрибута (*Сената Универзитета*) у синтагми је одређена позицијом исходишне структуре – релативна клауза је у постпозицији у односу на супстантивну реч, те и неконгруентни атрибут долази у позицију иза свог детермината (Ковачевић 1992: 12). У наведеном примеру је постигнута економичност у изражавању тиме што је избегнута употреба клаузе. Међутим, у текстовима правних докумената неретко се дешава да се именице даље нижу (опет како би се постигла економичност или, пак, безличност и анонимност, што доводи до неразумљивости датог текста.

⁵ Радња странке или другог овлашћеног лица којом се побија првостепена судска одлука односно одлука управног органа

4. Декомпоновање и номинализација

У уводном делу рекли смо да је једна од карактеристика законодавно-правног стила декомпоновани предикат. Иако се овде бавимо искључиво именичким синтагмама и предлошко-падежним конструкцијама, важно је приметити да се у језику права чешће каже да одређено тело или орган *доноси одлуку* него да *одлучује*, јер ова појава за последицу има високу фреквентност употребе именичке синтагме *доношење одлуке*. Процесом номинализације су настале све именичке синтагме са девербативном и деадјективном именицом (Ковачевић 1992: 13). Глаголске именице се често могу наћи у синтагмама у правничком језику (*тајним гласањем; заокруживањем редног броја* (члан 74), *остваривање права* (члан 61), *доношење статута, одлучивање о прихватању пројекта* (члан 7), *извођење појединих облика студија* (члан 35), *усвајање студијских програма* (члан 36), *стицање заједничке дипломе* (члан 40), *продужење рока за одбрану дисертације* (члан 49), *поступак предлагања кандидата* (члан 75), *ступање на дужност* (члан 79), *координирање активности и учествовање у раду стручних органа Универзитета* (члан 91) итд.). Није необично чак наићи и на негиране глаголске именице – *неуписивања школске године* (члан 151). Разлог овоме је тенденција да се глаголи у личном глаголском облику ретко користе јер, као што смо навели у претходном одељку, тежи се анонимности и безличности при састављању правних аката и докумената, а избегавањем употребе глагола може се избећи и именовање вршиоца радње. Процеси номинализације представљају, заправо, честу употребу девербативних и деадјективних именица, као и предлога уместо падежа (Радовановић 2004: 205)⁶.

Као што смо напоменули у претходном пасусу, декомпонивање није резервисано само за категорију глагола, већ долази и до декомпоновања именица, придева и прилога (Радовановић 2004: 208). Поред претходних примера, као што је *доношење одлуке* – где је именица *одлучивање*, које представља девербативну именицу, даље декомпонована – можемо наћи мноштво других примера који представљају двоструко номинализоване исказе (Радовановић 2004: 210): *обављање (свих) изборних радњи* (члан 72) (према *бирање*); *утврђивање предлога за избор ректора* (члан 74) (према *предлагање*); *подношење жалбе* (према *жаљење* – члан 138) и др. У овим примерима налазимо глаголску именицу (на пример *предлагање*) која је даље декомпонована употребом друге именице (*утврђивање*), која по правилу има апстрактније значење, чиме је синтагма добила општије и неодређеније значење.

У оквиру горенаведених синтагми, неконгруентни атрибут има форму безпредлошког генитива и објекатско значење (в. Ковачевић 1992:

⁶ Номиналан стил у законодавно-правном функционалном стилу је предмет не само синтаксичке и семантичке анализе, већ и прагматичке, као и когнитивнолингвистичке и социolingвистичке (Радовановић 2004: 204).

22). Неконгруентни атрибут може имати и субјекатско значење, као у примеру *одлучивања његових органа* (члан 1), као и начинско значење као у примеру *Добровољни рад је рад студента без накнаде* (члан 39).⁷

Душка Кликовац декомпоновање именица назива и експлицитном категоризацијом – екстракцијом општег својства који декомпонована именица денотира (Радовановић 2004: 210-211). На пример, именицом *обавезе* може се заменити читав низ различитих радњи које се не морају поименце навести: Студент је дужан да испуњава *наставне и предиспитне обавезе* (члан 141). Обавезе које су предмет овог члана могу бити присуствовање настави, полагање колоквијума, предавање радова и др. Такође, погледајмо и члан 67. став 1. алинеја 3. који гласи:

[Члану Савета Универзитета може престати мандат и пре истека мандатног периода] наступањем околности које онемогућују чланство у Савету (престанак радног односа на Универзитету, престанак својства студента Универзитета, избор за члана Сената Универзитета и сл.)

Наведене околности које могу наступити (можемо да приметимо и да апстрактна именица која је употребљена уместо глагола додаје још један ниво категоризације вишег реда) јесу разнолике по својој природи. Неке од околности су наведене у загради, али употреба именице *околности* оставља огроман скуп ситуација неизречен, а подразумеван.

Дакле, некада се прибегава експлицитној категоризацији како би се избегло прецизно навођење појмова нижег реда и оставило места тумачењу подразумеваног опсега употребљеног израза, а некада постоји и слаба разлика у значењу између краћег облика и декомпонованог, као што видимо у следећим примерима преузетим из Статута Универзитета у Крагујевцу: *мандатни период* (наспрам *мандат* – члан 83)/ *средства* за обављање своје делатности (наспрам *новац* – члан 117)/ *услуге припреме за штампу* (иако припрема за штампу спада у *услуге*, у административном стилу се то наглашава – члан 28)/ *наставни процес* (наспрам *настава* – члан 125.к.)/ *радни процес* (наспрам *рад* – члан 33)/ *спортске, забавне и рекреативне активности* (наспрам *спорт, забава и рекреација* – члан 28) и сл.

С друге стране, употребом општије именице често се може постићи економичност у изражавању, јер није потребно наводити све појмове нижег реда који су таквим изразом обухваћени: *наставно особље* (наспрам *наставници Универзитета* – члан 125)/ *ненаставно особље* (наспрам *набрајања многобројних радних позиција* као што су *дактилографи, правници, записничари, чистачице, возачи*, итд.)/ *средства јавног информисања* (наспрам *набрајања – радио, телевизија, дневна и недељна штампа*, итд. – члан 10)/ *области пословођења Универзитета и координирања послова и задатака* (члан 98)/ *области квалитета* (члан 110)/ *стварање материјалних услова за рад* (реч је о набављању средстава – новчаних и друге врсте – члан 18)/ *подједнако квалитетне услове студија* (ови услови покривају ши-

⁷ За потпунији преглед значења која неконгруентни атрибути могу имати видети Ковачевић 1992.

рок спектар околности, од физичких, као што је рампа за особе са инвалидитетом или просторије за наставу, до права и обавеза студената која су им обезбеђена – члан 141)/ *научноистраживачка делатност* (члан 125.и.) и сл. Код именице *делатност* ћемо се мало зауставити јер под своју капу ставља читав низ појмова, па имамо *високошколску делатност* (члан 15), *делатности високог образовања*, *уметничка делатност* (члан 18), *помоћне образовне делатности*, *издавачке делатности*, *услугне делатности*, *стручне, научне и техничке делатности*, *делатност библиотека и архива*, *делатност музеја, галерија и збирки*, *делатност ботаничких и зоолошких вртова* (члан 28), *нормативно-правна делатност* (члан 93) *научне и образовне делатности* (члан 80), *ваннаставна делатност студената* (члан 119) и др. Као што можемо видети из ове кратке анализе, *делатности Универзитета* (члан 161) су бројне и разнородне, те је економично било екстраховати њихово опште својство и изразити га именицом *делатност*, мада је напор потребан за обраду оваквих језичких израза често већи, а когнитивни ефекат мањи, јер компликованији изрази често не носе никакву нову информацију (Кликовац 2008: 45).

Један од видова номинализације је и замена придева и прилога предлошко-падежним конструкцијама (Кликовац 2008: 55). Тако у члану 124.ј. Статута Универзитета у Крагујевцу имамо предлошко-падежну конструкцију у *потпуности* уместо прилога *потпуно*; у члану 35. *друга питања од значаја за извођење студијског програма*; у члану 39. *на пројектима од значаја за локалну заједницу*, или у члану 87. *у случају одсутности* (уместо када је *одсутан*) итд. При декомпоновању придевских лексема, лексема која се декомпонује не мења своју придевску функцију, већ се то инхерентно својство квалитета исказује експлицитном именичком лексемом (Радовановић 2004: 212). У члану 25. Статута Универзитета у Крагујевцу стоји да је печат-суви жиг *округлог облика* (наспрам придева *округли*). У истом члану стоји и да је штампил *правоугаоног облика* (наспрам придева *правоугаони*). У овим примерима неконгруентни атрибут има значење „карактеристичне појединости“ (Ковачевић 1992: 17). У процесу декомпоновања прилога долази до екстракције општег својства, при чему прилошка лексема (која се декомпонује) губи статус прилога и постаје придев (опет уз именицу у одговарајућем падежу, која је, по правилу, апстрактна). Узмимо као пример члан 125.б. став 1. Статута Универзитета у Крагујевцу који гласи:

„Сенат доноси акт којим утврђује политику запошљавања и ангажовања наставника и сарадника на Универзитету и на факултетима у његовом саставу, полазећи од потребе да се наставни процес организује *на квалитетан, рационалан и ефикасан начин*.“

Овде видимо да је уместо прилога *квалитетно, рационално и ефикасно* употребљена предлошко-падежна конструкција *на квалитетан, рационалан и ефикасан начин*, која садржи апстрактну именицу *начин* и где је прилошка лексема декомпонована и има статус придева.

Овакве декомпоноване именице се могу даље везивати за друге именице које ближе објашњавају, што доводи до већ поменутог гомилања именица, врло често у генитиву, што илуструјемо следећим примерима из Статута Универзитета у Крагујевцу: *компоненте јединственог процеса високог образовања* (члан 2); *предлог броја студената* (члан 18); *начин извођења студија* (члан 35); *промена плана извођења наставе* (члан 38); *право подношења приговора* (члан 131); *мандат чланова Савета Универзитета* (члан 64); *престанку мандата чланова Савета* (члан 67); *покретање поступка избора ректора* (члан 72); *поступак поништавања научног назива доктора наука* (члан 55); *Колегијум секретара факултета* (члан 95), *више од половине гласова укупног броја чланова већа факултета* (члан 102), *већином гласова укупног броја чланова* (члан 108), *предлог побољшања стандарда, процедура и метода провере квалитета* (члан 110); *са назнаком звања другог степена дипломских академских студија* (члан 152), *опис система високог образовања* (члан 164), итд.

Постоје примери који заиста илуструју ситуацију када разумевање исказа може бити отежано, посебно када се споје апстрактне именице карактеристичне за процес експлицитне категоризације и висок проценат номинализованих исказа: *праћење реализације извршења* (шта је реализација извршења?) *студијских програма и центрима Универзитета*; *организовање и руковођење радом на примени стратегије научноистраживачког развоја*, *праћење стања и предузимање активности* (каких активности?) *на побољшању опремљености факултета у саставу Универзитета опремом*; *омогућавање стварања услова* (зар није омогућавање исто што и стварање услова?) *за стимулисање младих истраживача у циљу стицања научног назива доктора наука* (члан 91) итд.

5. Разлози за номинализацију и њена продуктивност

Декомпоноване конструкције нису одлика само административног стила, а ни само српског језика. Номинализације се дешавају на нивоу целокупне људске делатности и иду укорак са развојем човека и друштва. „И уопште, испоставило се да су номинализације универзална појава која прати темељне цивилизацијске токове (типа интелектуализације, генерализације, апстракције, анонимизације и тако даље)“ (Радовановић 2004: 228). Онај који се користи номиналним стилем тежи да у свом изражавању буде неодређен, безличан, уопштен и тежак за разумевање (Кликовац 2008: 22). Употребом номинализације се може укинути потреба да се исказе вршилац радње, али и објекат (Кликовац 2008: 13 и 37). Осим тога, декомпоновање предиката је вид експлицитне категоризације на високом нивоу (Кликовац 2008: 59), као у следећем примеру: „Између различитих студијских програма може се *вршити преношење ЕСПБ бодова*“ (члан 41. став 1.). Овде можемо уочити да је дошло до декомпоновања, односно експлицитне категоризације именовањем категорије основног нивоа (уз помоћ глаголске

именице) и именовањем више категорије (апстрактним глаголом *вршити*), с тим да је објекат исказан, јер је дати податак важан. Даље, декомпоновани предикат може некад бити и прецизнији од глагола у личном глаголском облику (Кликовац 2008: 13), као у примеру „[Савет Универзитета] *врши избор* екстерног ревизора финансијског пословања Универзитета“ (члан 56. Статута Универзитета у Крагујевцу), где је наглашено да само надлежни орган може вршити избор. Наведено је сасвим супротно ситуацији са глаголом *бирати*, јер да бира може и купац робу у продавници, али не и да врши избор. У овом и сличним примерима акценат је стављен на институционализованост саме радње која постаје искључиво везана за друштвене институције и њихову надлежност.

Разлози за појаву номинализације су многобројни и већина лингвиста који се баве овом тематиком сматра да је главни окидач тежња за деперсонализацијом текста и избегавањем изрицања вршиоца радње. Према речима Душке Кликовац (2008: 66), бирократски језик прећуткује учеснике одређених ситуација, кад и како то одговара онима који се њиме служе, а то се најбоље постиже номинализацијом и употребом безличних конструкција. Тако бирократија показује и да држи све под контролом (Кликовац 2008: 62). Радовановић (2004: 220) разлоге налази у „европеизацији“ језика, односно „културама и когнитивним стиловима у контакту“ (насупротив термину „језици у контакту“). Оно што можемо са сигурношћу да тврдимо јесте да језик законодавно-правног регистра има особености које су се развијале временом и под утицајем разних струја, као и да се тај језик развијао у смеру који одговара циљевима и намени правних докумената, те није необично што га одликује безличност у обраћању и концизност у изражавању. Дакле, ове промене прате оне у начину мишљења. Милорад Радовановић у вези са овим наводи следеће:

„Значи, уколико се у говору и писању некога језика појаве у великоме постотку номиналне структуре уместо оних вербалних (...), па уколико је то при том била појава која се тичала врхунаца интелектуалних сваке цивилизације, онда нема друге но управо се одредити за објашњење да културни и когнитивни обрасци, начини мишљења и сличне појаве и чињенице с њима у вези, условљавају одговарајуће граматичке и лексичке обрасце, па тек онда настају, у последици тога дакле, одговарајуће одлике »функционалних стилова« неке сорте.“ (Радовановић 2004: 231)

Покушаћемо да покажемо Висок степен продуктивности номинализационих процеса илуструјемо на једном примеру из Статута Универзитета у Крагујевцу који ћемо даље слободно проширивати:

... *избор ректора* (члан 73)...

... *предлог за избор ректора*...

... *утврђивање предлога за избор ректора*...

... *утврђивање предлога за избор ректора универзитета*...

... *утврђивање предлога за избор ректора универзитета Републике*

Србије...

... начин утврђивања предлога за избор ректора универзитета Републике Србије...

... праћење начина утврђивања предлога за избор ректора универзитета Републике Србије...

Могли бисмо ову синтагму проширивати и даље (те да добијемо и дуже низове типа *стварање услова за реализацију праћења начина спровођења поступка утврђивања предлога за избор ректора универзитета Републике Србије*), али бисмо добили бесмислен исказ. Ипак, мора се признати, да процеси описани у овом раду, који доводе до низања именица и формирања именичких синтагми сачињених од великог броја елемената, често чине текст правног акта економичнијим и краћим, иако безличнијим, апстрактнијим и, каткад, тежим за разумевање.

6. Закључак

Као што смо видели из анализе, беспредлошке и предлошко-падежне именичке синтагме у законодавно-правном функционалном стилу одликује гомилање именица, нарочито у генитиву, које настају у процесу номинализације. Иако описано стање има за последицу двосмисленост и тешко разумевање текста, административни функционални стил обилује наведеним конструкцијама. Разлог таквом стању је могућност да се реч или фраза, када једном буде прихваћена од стране законодавних органа, и даље користи, иако у савременом језику има архаичан призив или бољу замену (Тирзма 2005: 5). Тако су се дуго задржале синтагме карактеристичне за писање молби – *ја доле потписани молим горе наведени наслов*, иако се деценијама апелује на то да се синтагме замењују реченицама где год је то могуће (Јелић 1986: 117). Међутим, посматрајући тренутно стање у законодавно-правном функционалном стилу, бар што се тиче беспредлошких и предлошко падежних именичких синтагми, не може се очекивати скори крај доминације именица над глаголима, пре свега из разлога што су анонимност, апстрактност, економичност и имперсонализованост главне карактеристике овог стила (Радовановић 2004: 206). Ми сматрамо да је овакво стање у административном стилу оправдано из разлога што доводи до извесне институционализације језика који и треба да се разликује од разговорног стила. Неприкладно би било користити свакодневне речи и конструкције у правним документима, а у неким случајевима би то довело и до гомилања информација које се подразумевају, те изостављају из текста (као што је случај са изостављањем вршиоца радње када се неизоставно зна о ком органу или институцији је реч). На исти начин, било би неприкладно у продавници користити термине и конструкције карактеристичне за купопродајне уговоре.

Може се закључити да разлози за декомпоновање лексема у језику права нису само језичке природе, већ су повезани са потребама струке и осликавају једну општу тенденцију, не само у административном функцио-

налном стилу и не само у српском језику, већ промену на глобалном нивоу, која итекако показује висок степен продуктивности.

Литература

- Бугарски 2003: Р. Бугарски, *Увод у општу лингвистику*, Београд: Чигоја.
- Јелић 1986: З. И. Јелић, *Основи нормативне технике – увод у савремену науку о методама стварања и разумевања права*, Београд: Економика.
- Кликовац 2008: Д. Кликовац, *Језик и моћ: огледи из социолингвистике и стилистике*, Београд : Библиотека XX век : Круг, 2008 (Београд : Чигоја штампа).
- Ковачевић 1992: М. Ковачевић, *Кроз синтагме и реченице*, Сарајево: Свјетлост.
- Луковић 2004: М. Луковић, Језичко обликовање Општега имовинског Законика. *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 3-4, стр. 241-288.
- Луковић 1994: М. Лаковић, *Развој српскога правног стила – прилог историји језика и права у Србији*, Београд: Службени гласник
- Павловић 2006: М. Павловић, *Кратка историја српског правног језика*, Зборник са научног скупа *Право и језик*, Крагујевац: Правни факултет, Институт за правне и друштвене науке
- Радовановић 2004: М. Радовановић, *Планирање језика и други списи*, Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Савић, С., Константиновић Вилић, С., Петрушић Н. 2006: С. Савић, С. Константиновић Вилић, Н. Петрушић, *Језик закона- Карактеристике и родна перспектива*. Зборник са научног скупа *Право и језик*, Крагујевац: Правни факултет, Институт за правне и друштвене науке
- Солан и Тирзма 2010: L. Solan, P. Tiersma, *The Origins of Legal Language*. Oxford. *Handbook on Language and Law*. Преузето са <http://ssrn.com/abstract=1695226> , (датум приступа 06.03.2013).
- Табораши, С. (2006): С.Табораши, *Језик у праву: Језик права и правнички језик*. Зборник са научног скупа *Право и језик*, Крагујевац: Правни факултет, Институт за правне и друштвене науке
- Тирзма 2005: P. Tiersma, *Some Myths About Legal Language*. 2 *Law, Culture and Humanities* 29. Преузето са <http://ssrn.com/abstract=845928> , (датум приступа 06.03.2013).
- Тошовић, Б. (2002): Б. Тошовић, *Функционални стилови*, Београд: Београдска књига

Nina T. Manojlović

NON-PREPOSITIONAL AND PREPOSITION-CASE NOUN SYNTAGMS IN LEGAL FUNCTIONAL STYLE ON THE SAMPLE OF THE UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC STATUTE

Summary

The legal texts are often criticized by linguists because of anonymity and impersonality, as well as the use of the syntactic constructions. In this manner it is difficult to understand the text (Klikovac 2008). The excessive use of genitive forms in the noun syntagms and preposition-case constructions (Tošović 2002) is particularly evident. The aim of this paper is to analyse the forms of the non-prepositional and preposition-case noun syntagms on the examples taken from the University of Kragujevac Statute. Apart from this, the aim is also in the analysis of the use of nominal and decomposed construction, and explicit categorization and its contribution to the understanding of the text. Also, we will show to what extent the use of such constructions contributes to the avoiding of redundancy and to the improved economics of the text which is the main characteristics of this style.

CIP – Каталогизација у публикацији

УДК 8

РАДОВИ Филозофског факултета /
Универзитет у Источном Сарајеву.
Филозофски факултет; главни и одговорни
уредник Милош Ковачевић.- Пале:
Филозофски факултет, 2013, бр. 15 (Пале:
Dis-Company).- 24 cm

Излази годишње.

ISSN 1512-5858

COBISS.BH-ID 7948294

Број 15: Књ. 1 Филолошке науке.- 578 стр.

Тираж 300.